

Boian, la care am subscris și noi⁵, bazându-ne pe dăinuirea culturii Dudești și relațiile acesteia cu Vinča, concluzii la care ajunge și M. Nica, pentru orizontul Hotărani II și III A, privind legăturile Vădastra-Boian⁶.

Relații Boian-Marița au fost precizate de E. Comșa, la un orizont mai timpuriu decât presupune Todorova, începînd cu faza Boian-Giulești⁷ (la aceasta Marița I). O datare timpurie sugerează și G. Georgiev, care însă numește acest orizont Proto-Marița⁸. Legături între Marița tîrzie și Vinča tîrzie au fost precizate și de alți cercetători, ca: J. Deshayes, care, pe baza observațiilor stratigrafice de la Dikili Tash, încadrează Marița între Vinča C și Gumelnița — Galepsos⁹, paralel cu Karanovo V. Dacă ar fi să judecăm lucrurile numai după datele C₁₄, nivelele V—XII de la Ovčarovo ar trebui paralelizate cu Sesklo tîrziu (3672 ± 80)¹⁰, cu neoliticul tîrziu de la Argissa (3680 ± 150), cu Photolivos II (Sitagroi II, 3770 ± 100) și altele¹¹; aceasta atrage după sine o serie de neconcordanțe de stratigrafie comparată, de importuri culturale ducînd la oscilații de cca. 400 pînă la 600 de ani, fără a mai vorbi de datele recalibrate¹². Socoțim însă că, deși mai greoaie, metoda comparativ-stratigrafică oferă date mai sigure de cronologie relativă și, în același timp, explică relațiile, importurile culturale, apartenența unei zone la un spațiu mai larg, permite o mai clară explicare a fenomenelor etno-culturale din Balcani.

GH. LAZAROVICI

Pál Patay, *Das kupferzeitliche Gräberfeld von Tiszavalk — Kenderföld*, apărut în *Fontes Archaeologici Hungariae*, Budapesta 1978, 60 p., 55 figuri, XVII planșe.

Autorul lucrării este un cunoscut specialist care s-a ocupat și cu alte prilejuri de cercetarea descoperirilor aparținînd culturii Bodrogkeresztúr (*A bodrogkeresztúri kultúra temetői — Die Gräberfeld der Bodrogkeresztúr-Kultur*, în *RégFüz*, II, 10, 1961; dar și în alte lucrări anterioare: 1944, 1945, 1958, sau posterioare: 1968, 1969, 1970, 1972, 1975 și altele).

În introducere, căreia îi rezervă 2 pagini, se descrie localizarea descoperirii, caracterul săpăturii (intervenție de salvare) și istoricul cercetărilor.

⁵ Gh. Lazarovici, în *Pontica*, IV, 1971, p. 36—37.

⁶ M. Nica, în *Comunicări*, I, 1968, p. 16—18; Idem, în *Historica*, II, 1971, p. 32.

⁷ E. Comșa, în *Atti del VI CISPP*, II, Roma, 1965, p. 224—225; pentru Boian-Giulești și Vidra, la Bernabò-Brea, *Poliochni*, 1964, p. 696.

⁸ G. I. Georgiev, în *Studia Balcanica*, V, Sofia, 1971, p. 31—32.

⁹ J. Deshayes, în *ZborNM*, VI, 1970, p. 43, fig. 41.

¹⁰ *Neolithic Greece*, Atena, 1973, p. 119, P. 1671.

¹¹ *Ibidem*, Bln. 776, vezi și tabelul de la p. 119.

¹² De comparat la C. Renfrew, în *ZborNM*, VI, 1970, p. 48—49; VI. Milojević, în *PZ*, 52, 1, 1977, p. 154; Idem, în *Actes VIII CISPP*, Belgrad, II, 1973, p. 10; H. Quitta, în *PZ*, 38, 3—4, 1960, p. 182; J. Deshayes, *op. cit.*; D. French, în *AS*, II, 1961, fig. 3; M. Garašanin, în *NCB*, 1968 (tabelul cronologic).

Cea mai mare parte a lucrării (26 p.) o ocupă descrierea celor 54 plus 3 morminte descoperite. Pentru fiecare mormint se face o precizare amănunțită privind mărimea, orientarea, poziția și descrierea inventarului funerar. La prezentarea obiectelor de inventar sînt descrieri amănunțite (dimensiuni, pastă, forme, nr. inventar). Pentru fiecare schelet se dă o schiță a gropii, scheletului, poziția și forma obiectelor de inventar. Adeseori sînt fotografii, cu detalii ale scheletelor sau fotografiile unor obiecte.

Capitolul următor, căruia autorul i-a rezervat trei pagini, prezintă datinile de înmormîntare, în funcție de orientare, poziția scheletelor, și alte date privind obiceiurile de înmormîntare ale purtătorilor culturii Bodrogkeresztúr.

Partea a patra cuprinde tipologia și destinația obiectelor de inventar, începînd cu studiul uneltelor, podoabelor și ceramicii (în total 16 p.).

Partea a cincea tratează problemele cronologice. După o trecere în revistă sintetică, dar clară, a problemelor privind legăturile cronologice și culturale, raporturile dintre faza timpurie și tîrzie a culturii Bodrogkeresztúr, persistența unor elemente Tiszapolgár în fazele timpurii și apariția unor elemente ale orizontului ceramicii cu toarte pastilate, grupul Hunyadi Halom — Sălcuța IV, precum și legăturile cu grupa Lažňany din Slovacia de est, autorul monografiei ajunge la concluzia că cimitirul de la Tiszavalk — Kenderföld aparține ultimei faze a culturii Bodrogkeresztúr, sfîrșitului eneoliticului timpuriu.

Ultima parte a lucrării cuprinde cîteva probleme de interpretări sociale: poziția socială a mortului, relațiile familiare, relații social-economice și altele.

La sfîrșitul lucrării, în cele 17 planșe, sînt prezentate cca. 140 de vase și peste 70 de obiecte (unelte, podoabe). În anexă se dă planul cimitirului.

Cu toate că textul lucrării este extrem de concentrat, lucrarea atinge o problemă generală, largă. Viziunea complexă și competentă a autorului aduce noi și importante contribuții la cunoașterea evoluției și sfîrșitului culturii Bodrogkeresztúr, precum și a eneoliticului timpuriu din Ungaria.

Scrisă într-o limbă de circulație internațională, germana, lucrarea se adresează cercetătorilor străini, prezentînd o importantă descoperire arheologică, unul dintre marile cimitire Bodrogkeresztúr. Condițiile grafice deosebite ale lucrării permit o bună cunoaștere a materialului.

GH. LAZAROVICI